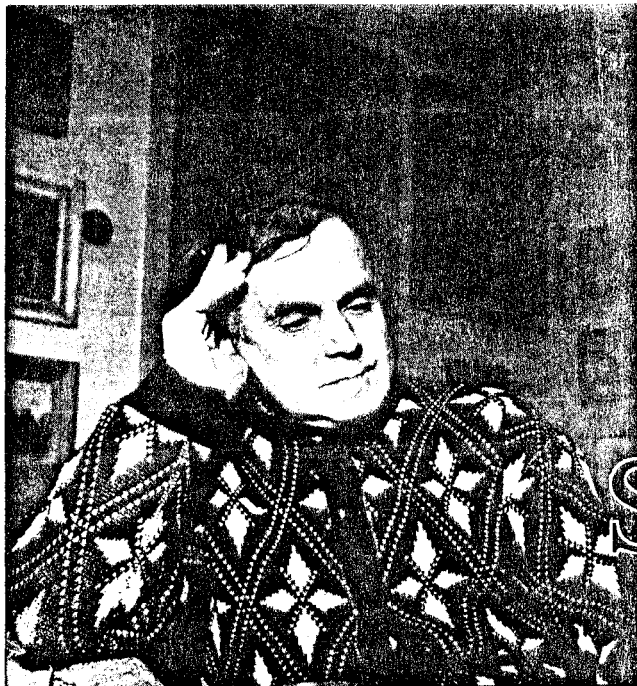

DET SKJEDDE PÅ MART'N

TRAGISK: Peder Talbak i Løten hadde satt seg grundig inn i den tragiske historien om Kristoffer Svartbækken, morderen som ble tatt på Grundset-marten og henrettet i Løten.

Da Svartbækken ble tatt

Det har vært mye dramatikk på Grundset-marten gjennom årene. Men den mest dramatiske begivenheten, sett i større perspektiv, var da morderen Kristoffer Nilsen Svartbækken ble tatt. Han skulle bli den siste i Norge som ble dømt til døden i fredstid, og tusener av mennesker så ham bli halshogd.

Peder Talbak fra Løten, som nå har vært død i mange år, kjente Svartbækkens tragiske historie i detaljer og har fortalt den til Dagfinn Grønøset.

Innesluttet

— Svartbækken var en hard og innesluttet fyr, han var pengegrisk og misunnelig, ingen ville ha noe med ham å gjøre. Den 28. februar 1875 gikk han på martensplassen og så på at folk gjorde i stand handelsbuer og gjøglertelt til den store folkefesten. Samme kvelden kom den 19 år gamle bondesønnen Even Dæhlin kjørende med hest - han hadde vært i Trysil med et lass høy og var på vei hjem til Hedemarken. Svartbækken forstod at Even måtte ha penger på seg etter høyhandelen - nå var det gode sjanser for et kjøp. Han bad om å få sitte på lasset vestover mot Løten, det samme bad ungjentene Oline Skau og Antonette Bræden om, og Even syntes det bare var fint med selskap innover den ødlsige hjemveien den natta.

Kort kamp

Jentene gikk først av. Da Even Dæhlin kom til eiendommen Husom, syntes han at hesten

trengte en hvil og kjørte innom. Men Svartbækken ville ikke med, han fortsatte til fots. Dyre Husom har fortalt meg at da han la saueskinnspeisen over Even på slaen før han kjørte, hadde han sagt: — Du skulle ikke kjøre hjem til Stange i natt. Ved martensstider ræk det mye ukjent folk langs veiene.

— Men du vet, en unggutt på 19 er ikke lett å stagge - Even ville hjem. Men ut av nattemørket, ved en skigard noen kilometer vest for Husom, sprangt plutselig en mørk skikkelse med løftet øks imot ham. Kampen var kortvarig, Kristoffer Svartbækken fra Elverum var morder. Nå tok han tømme og kjørte videre med liket, han måtte skynde seg inn på en sidevei. I nærheten av Ånestadkrysset bar det inn i skogen, over frose myrer og fram til Ekrumshagen. Her kjente han seg gjemt og trygg. Her plyndret han den drepte for alle verdisaker, deretter gravde han liket ned i snøen og kas-

tet barkvister over. Hesten med slaen satte han inn på vinterveien til garden Sagabakken. Tidlig om morgenen, da gardkona gikk til fjøset, oppdaget hun en herreløs hest under låvebrua. Hesten var forspent langsle, og i slaen lå en blodig saueskinnspeis, et hestedekken og en tomsekk. Noen timer senere var Per Ekrum på arbeid i skogen ved Ekrumshagen. Da fant han liket av Even Dæhlin. Samme formiddag stod en blodig øks i hoggestabben i vedskålen hos Kristoffer Svartbækken i Elverum...

På marten

Da Antonette Bræden fikk høre om ugjerningen, meldte hun fra til lensmannen at hun hadde kjørt med Even Dæhlin og en fremmedkar. Jenta mente hun kunne kjenne igjen karen. Hun ble med lensmannen til Elverum, men hjemme hos Svartbækken var søsteren hans alene. — Han Kristoffer er på Grundset-marten, opplyste hun.

Lensmannsfolget med ungjenta Antonette dro til martensplassen. Fram og tilbake gikk de mellom handelsbuer og travle mennesker, men Antonette dro ikke kjensel på den mistenkte. Så gikk de inn i en matbu for å få seg kaffe. Det satt mange der, for det meste menn som hvilte armene over knærne og snakket alvorlig om drapet i Løten. Plutselig stakk det i brinja på Antonette, hun pekte bestemt på en mann ved et bord og sa til lensmannen: — Der sitter han!

Den mistenkte nektet. Han syntes det var meningsløst å bli utsatt

for slike utrolige beskyldninger på martensplassen. Lensmannen så rolig på ham, pekte på veste-lomma hans og sa myndig: — Rekk meg klokka di!

Lensmannen så nøye på det vakre herreuret. Det var dobbeltkapslet. Han klemte på en knapp, og lokket åpnet seg. Med sirlige bokstaver stod inngravert et navn: Even Dæhlin.

Siste dødsdom

Kristoffer Svartbækken fikk dødsdom, han skulle halshogges, og eksekusjonen ble fastsatt til 25. februar 1876. Henrettelsen skulle foregå i nærheten der ugjerningen var begått, og skafottet ble reist ved Stormyra i Løten.

Peder Talbakken samlet detaljerte opplysninger om den siste skafott-henrettelsen i Norge:

— Skafottet lignet et golv sdom var bygd opp i en viss høyde over bakken. Golvet var strødd med granbar på eksekusjonsdagen, og her var plass til både politimester, to leger, fengselsvaktmesteren, stiftskapellenen, delinkventen, skarpretteren og rakkerknekten. Simen Vollestadstuen hadde laget skafottet, i et hjørne hadde han satt fram et bord og to stoler.

Henrettelsesdagen var omfattet med enorm interesse. Grytidlig om morgenen kom et tog til Løten med et kompani soldater fra Hedemarken bataljon. Soldatene hadde tatt oppstilling da ekstratoget kom med den dødsdomte. På Haraset ga presten

ham den siste forberedelse. Svartbækken var rolig, sterk og kald, og da en verdens mann mistet korken til vinflaska han drakk av, var det svartbækken som bøyde seg ned og hentet korken.

4000 til stede

Omkring 4 000 mennesker fra Oslo, Hedemarken, Solor og Østerdalen kom for å se skarpretteren Samson Isberg utføre sin blodige gjerning. Tettpakket stod folk rundt skafottet, mange hadde klatret opp i trærne for å sikre seg en god utsiktspost. Presten vendte seg mot den store forsamlingsen og bad en gripende bønn for ham som nå stod ved livets avslutning. Det hersket en åndelses stillhet. Presten spurte Svartbækken om han erkjente sin forbrytelse, og den sømte svarte høyt og tydelig: — Ja. Måtte Gud hjelpe meg...

Svartbækken fikk et hvitt tørkle for øynene. Han knelte sammen med presten som hadde funnet sin plass noen skritt bak ham. Skarpretteren Samson gjorde seg klar med øksa. Presten leste Fadervår, og da han kom til ordene «Fri oss fra det onde», falt det drepende hogget. Klokka var 07.55.

Mange besvimte

Henrettelsen gjorde et voldsomt inntrykk, mange besvimte, og flere av dem som hadde klatret opp i trærne, falt ned da rakkerknekten, som var kirkegjener og graver i Løten, stod med Svartbækkens hode mellom hendene. Rakkerknekten måtte få liket i jorda. Kristoffer Vollestad kjørte liket til kirkegården i Løten. Ingen morder måtte føres gjennom kirkeporten, så kisten ble heist over muren. På skikjelke dro graveren og rakkerknekten den døde over kirkegården fram til graven, på nordsiden av kirken. Det begynte å snø. Rakkerknekten syntes det var godt - sporene forsvant fortore da. Og det var ingen blomster som snødde ned.

